

ผู้อ่านไม่ใคร่ทราบถึงลักษณะหน้าตาของตัวละครมากเท่าฉบับเดิม ซึ่งมีวงเล็บไว้ทุกครั้งที่ตัวละครสำคัญ ๆ ปรากฏตัวเป็นครั้งแรก แต่ฉบับไทยไม่มี ทราบได้จากคำพูดของตัวละครที่พูดกันเอง หรือพูดถึง

การบรรยายท่าทางของตัวละคร ฉบับเดิมมีมากกว่าฉบับไทยมาก ฉบับเดิมมีบรรยายประกอบคำพูด โดยให้เครื่องหมายวงเล็บเป็นระยะไป ซึ่งฉบับไทยไม่มี ทำให้ผู้อ่านฉบับไทย เข้าถึงบุคลิกลักษณะของตัวละครได้ไม่มากเท่าฉบับเดิม และบางครั้งทำให้เข้าใจตัวละคร และ ท่วงทำนองเรื่องได้น้อยไปเมื่อฉบับไทยไม่มี เช่น

บรรยายท่าทีของแม่ศรีต่อพระยาวิกรมฯ

ฉบับเดิมว่า ท่าทีของแม่ศรีนั้น respectfully but icily เพราะรังเกียจความเจ้าชู้ของพระยาวิกรมฯ แต่ของฉบับไทยบรรยายตอนนี้ไว้ให้ได้ว่า แม่ศรีเคารพพระยาวิกรมฯ โดยสังเกตจากคำพูดและ ท่าทางว่า (ไหว้) เจ้าค่ะ

บรรยายท่าทีของแม่ศรีตอนที่จะลงใจพระยาวิกรมฯ

ฉบับเดิมว่า “(She (Sophy) pauses, above the dwarf cypress hedge, and stands looking at Quex with an expression in which fear and determination are mingled)”

แต่ฉบับไทยมีเพียง “แม่ศรี (ท่าท่าเหมือนจะไปทางที่แม่สงวนซี่ แต่กลับใจยืนมองพระยาวิกรมฯ ที่ห้องรั้วครู่หนึ่ง พยักหน้า”

บรรยายท่าทีของแม่เพื่อนเมื่อทราบว่าคุณหญิงรินจะกลับว่า Miss Eden (with exaggerated regret.....ฉบับไทยไม่มีเป็นคำพูดเลย ซึ่งทำให้ไม่ทราบนิสัยของแม่เพื่อนได้ดีเท่าฉบับเดิม

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงบรรยายบุคลิกลักษณะของตัวละคร มากเท่ากับฉบับภาษาอังกฤษอาจ- ทรงพระราชดำริว่าการจำกัดบุคลิกลักษณะของตัวละครอาจ จะทำให้หาตัวละครได้ยาก แต่นักแต่งบทละครฝรั่งส่วนมากแต่งให้โรงละครประจำ มีตัวเล่นอยู่แล้ว จึงสามารถนำบุคลิกลักษณะมาบรรยายให้ละเอียดได้

แต่การบรรยายท่าทางของตัวละครบางตอนที่ทรงตัดออกก็เป็นผลดี เพราะทำให้เข้ากับ ตัวละครที่สมมุติว่าเป็นไทย เช่น ตอนที่ Miss Eden จะลา Duchess ไปนอน ฉบับเดิมมีการจูบลา และยื่นส่งจูบ แต่ฉบับไทยตัดออก เพราะไม่มีสตรีไทยนิยมประเพณีเช่นนี้ เช่นเดียวกันกับการ บรรยายท่าทางประกอบคำพูดว่า (shrugging his shoulder) ของฉบับไทยก็ตัดออก

ตัวอย่างการบรรยายท่าทางของตัวละครที่ทรงตัดแปลงให้เข้ากับประเพณีและความรู้สึก ของคนไทย เช่น ฉบับเดิมมีบรรยายว่า แม่ศรีกับพ่อสุวรรณ (Sophy และ Valma) their lips meet in a prolonged kiss.” ฉบับไทยไม่มี เพียงแต่ให้ทั้งสองคนนั่งเคียงกัน

แม้แต่คำพูดของตัวละคร ก็ทรงดัดแปลงให้เข้ากับค่านิยมแบบไทย ๆ เช่นฉบับเดิม Sophy บอกกับ Valma ว่า ยังไม่เล่าเรื่องความประพฤติเจ้าชู้ของ Lord Quex ให้ฟัง และ “I’ll tell you (demurely) when we’re married” แต่ฉบับไทยมีเพียงว่า “อ้อ เล่าไม่ได้หรอก” ทั้งนี้ เพราะหญิงสาวไทยจะไม่พูดถึงเรื่องการแต่งงานกับชายหนุ่ม

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งถึงการที่ทรงดัดแปลงเรื่อง “หมั้น” จากฉบับเดิม คือ ตอนที่ Sophy บอก Miss Eden ว่า “You shall be the first to hear of it. I am engaged.” ฉบับไทยไม่มี ตอนที่ Miss Eden พูดถึง Lord Quex กับ Miss Eden ว่า “I am quite triumphant about it. It is such a delightful engagement now that the horrid difficulties are smoothed away.” ฉบับไทยว่า “ดิฉันจะนี่ออกจะปลื้มอยู่มาก รู้สึกว่าได้ทำประโยชน์อะไรในโลกนี้อันหนึ่ง ดิฉันดีใจที่เรียบร้อยกันไปได้อย่างนี้”

ตอนที่ Miss Eden พูดกับ Lady Owbridge ถึง Sophy และ Valma “I would not have left her but the young man she is engaged to brought her down.”

“คนที่หล่อนจะแต่งงานนะ เขาจะมาด้วย” Lady Owbridge “Oh, is Miss Fullgarney engaged”. “อ้อ จะมีผัวหรือ”

หรือตอนที่ Duchess พูดกับ Lord Quex ว่า

“In the first shock of the news of your engagement.”

“ตั้งแต่ดิฉันได้ทราบข่าวว่าคุณจะแต่งงาน”

การที่ไม่ทรงแปลคำว่า engage ว่า “หมั้น” อาจเป็นเพราะว่าในเวลานั้น ยังไม่มีคำว่า “หมั้น” ใช้อยู่

สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ตรงกันทั้งสองฉบับ เช่น ค่านิยมดูภาพเขียน บัลเลต์ (ballet) การชักถามการนิยมขี่จักรยาน เช่น Sophy พูดกับ Lady Owbridge ถึงสวนที่ฤทธาสน์ Lady Owbridge ว่า “What a place for a bicycle!” ในฉบับไทยตัดออก หรือเปลี่ยนแปลงจากการไปดูภาพเขียนว่า ไปเที่ยวห้าง ให้สอดคล้องกับค่านิยมของคนไทย และตามสภาพความเป็นจริง แต่สิ่งที่ฉบับเดิมไม่มี และฉบับไทยเพิ่มก็มี เช่น การที่ผู้ใหญ่ชักถามผู้น้อยที่เพิ่งรู้จักว่าเป็นลูกใครหลานใคร เป็นต้น ซึ่งคนไทยก็มักจะได้ถามกันเช่นนั้น

ส่วนการบรรยายฉากนั้น ในฉบับเดิมละเอียดกว่ามาก ทั้งยังให้รายละเอียดด้านแสงด้วย เช่น บอกว่า “The light is that of a bright day in June.” นอกจากนี้ยังมีการบรรยายภาพการเคลื่อนไหวของตัวประกอบที่กำลังพูดกันบ้าง ฉบับไทย มีบ้างแต่น้อยมาก ฉากที่ไม่เป็นที่คุ้นเคยของคนไทยก็ทรงดัดแปลงเสียให้คุ้นหูคนไทย เช่น

Hong Kong	ฉบับไทยเป็น	เชียงราย
Gressier's	”	ห้างอันเดร
Stockholm	”	กรุงเก่า
Copenhagen	”	อ่างทอง
Genoa	”	เมืองเพชร
Menhone	”	ราชบุรี
Richmond	”	สามเสน

การที่ทรงแปลงเปลี่ยนเป็นสถานที่ที่คุ้นหูคนไทยนี้เป็นผลดีทำให้เข้ากับตัวละครที่ใช้ชื่อไทย และผู้อ่านจะเห็นภาพได้โดยชัดเจนกว่าผู้ตัวละครจะคุ้นหู ย่อมทำให้สนุกสนานมากกว่าที่จะใช้ชื่อที่ผู้อ่านผู้ดูไม่รู้จัก

ส่วนด้านการแปลนั้น เมื่อเทียบทั้งสองฉบับแล้ว ผู้อ่านจะพบทั้งการแปลโดยตรง direct translation และ การถอดความ interpretation ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้ คือ Lady Owbridge to Lord Quex

“It is our wish that you should associate for the future only with gray haired man.”
คุณอ่วม “ป้าประสงค์จะให้หลานคบหาสมาคมแต่กะคนที่ประพฤติตัวสมควรเป็นผู้หลักผู้ใหญ่”

Miss Huddle “Thought so; I’ve sech a vacancy.”

แม่หุ่น “นี่กแล้วเทียว ดูรู้สึกท้องมันไว้วางนั้ก”

A Young Lady ตอบคำถามของ Miss Moon ที่ถามว่า เคยคูหมอบ้างรึยัง ว่า

“Heaven yes. I’ve been twice to that woman Bernstein and I don’t know how often to Chiran.”

“อู๊ย เคยมานั้กละ ทั้งเจ๊กตาบอดและเจ๊กตาดี”

Duchess บอกกับ Lord Quex ในสวนว่า “I will hurry into my gown and return.”

“ดิฉันจะรีบไปลูบเนื้อลูบตัวเสียก่อนแล้วกลับออกมา”

Duchess พุดกับ Lord Quex ว่า

“How much our society meant to each other.”

“เป็นคู่สร้างบุญกรรมมาแต่ปางก่อน”

และ “Harry I want to see you sipping that brand of champagne once more, while you and I sit facing one another, silently, dreamily smoking Argyropelo.

“ฉันอยากนั่งเคียงกับคุณ พุดกันด้วยตา พุดด้วยใจ เหมือนอีคืนวันนั้น”

Valma พูดกับ Sophy

“It is you who have helped me to steer my bark into the flowing water of popularity.”
“หล่อนนะ เป็นผู้ช่วยฉันมากกว่าคนอื่น เปรียบเหมือนคนนำร่องเรือ นำให้ฉันเดินไปสู่
ทางเจริญ”

Sophy พูดกับ Valma

“Yet you sit there, day after day, and hold women’s hands in yours.
“นั่งดูปลาค้ามือผู้หญิงอยู่เสมอวันละไม่รู้กี่คน อ๊ย อ้า วิชาหมอดูอย่างฝรั่งนี่ดีจริง ๆ นะ
ต้องจับมือค้ามือถึงจะคู่ออก

Frayne พูดกับ Lord Quex ถึงหน้าตาของลูกมือร้าน Sophy ว่า

“Plain-rather alluring’.
“หน้าตาก็งั้นแหละ แต่ยังกำลังเที่ยว ฮะ ฮะ แกงถึงไม่ร่อยหน้อย ถ้าร้อน ๆ ละก็”

Miss Eden พูดกับ Lord Quex ว่า

Think of your life; how can you ask this of me?
“เจ้าคุณไม่นึกถึงตัวเจ้าคุณมั่ง ชื่อเจ้าคุณออกจาวัวทั่วเมือง ในเรื่องผู้หญิงต่าง ๆ จะให้
ดิฉันตกลงกะเจ้าคุณยังไง”

Frayne พูดกับ Lord Quex ว่า

“What Champagne was it we drank last night.”
“มันกุ่ม อี เมื่อคืนนี้”

และ “When I fancy, I can discern the skeleton, as it were, though the rounded cheek?”

“ออกจะปลงตกอย่างพระนั่งอศุภกรรมฐาน”

เมื่อพิจารณาจากตัวอย่างที่ยกมาแล้วจะเห็นได้ว่า มีทั้งการแปลอย่างตรง ๆ (direct translation) และการถอดความ (interpretation) บางครั้งฉบับภาษาไทยก็แปลตรง ๆ ได้พอดี ได้ใจความครบถ้วนและใช้คำพูดที่เป็นภาษาพูดของคนไทย การแปลที่เพิ่มความหรือลดความก็เป็นไปเพื่อขยายความให้เข้าใจมากขึ้น หรือให้เหมือนสำนวนพูดของคนไทย นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงแทรกบทพร้อมให้กับตัวละครด้วย เช่น ตอนที่พระวิเชียรพบแม่ศรีแล้วก็ร้องฮัมขึ้นว่า

“แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ” และ ตอนที่พูดถึงความหลังว่า

“กลิ่นหอมที่หายไป ฉันยังจำกลิ่นได้ หัวใจจะขาดเสียแล้วเอ๋ย”

ซึ่งในฉบับเดิมเป็นคำพูดธรรมดา ไม่มีเรื่องประกอบ ก็ทำให้เข้ากับลักษณะของผู้ชายไทยที่
ค่อนข้างมีอายุและเจ้าชู้ ชอบบทกลอน และ ถิ่นน้ำ

ในตอนที่ยังเป็น *stuff* ฉบับไทยแปลเป็นกลอนดังนี้

“I only know-we loved invain

I only feel-Farewell-Farewell”

“ผลกรรมทำไว้แต่ปางก่อน จึงต้องรอนร้างรักสม์ครสมาน

อนิจจาสุขมาเป็นช้านาน กรรมผลาญจำพรากจากที่ดี”

(เป็นข้อความที่ Miss Eden (แม่สงวน) เขียนถึง Captain Bastling (นายร้อยเอกเอื้อ)
ตอนที่จะให้ของที่ระลึกก่อนจากกัน)

ส่วนการแปลคำเฉพาะหรือวลีสั้น ๆ นั้น ก็มีทั้งการแปลตรงและแปลงให้ผู้อ่านผู้ชมที่เป็น
คนไทยเข้าใจ เช่น

<i>you look a little thin</i>	—	ดูหน้าตาซีด ๆ
<i>auguries</i>	—	ผีसाงเทวดา
<i>European Ladies</i>	—	ผู้หญิงที่เจริญตา
<i>the hussy</i>	—	นางสัมนักขา
<i>Hang dinner</i>	—	ข้าวแฉ้ว
<i>Damn!</i>	—	ดกะรกชิ
<i>By Jove</i>	—	แหม คายจริง
<i>Harry!</i>	—	อกแตก
<i>Oh oh great heavens</i>	—	ตาย ตาย
<i>I'm done</i>	—	ฉันนะจอด
<i>Oh you did, did you?</i>	—	อ้อ เก็บเอาไป
<i>as firm as a rock</i>	—	มันคงราวเขาพระสุเมรุ
<i>a saint</i>	—	พระอรหันต์

แต่ในบางครั้งก็แปลเป็นความหมายอื่นเลย แต่ก็มักจะเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น

<i>Champagne</i>	—	มันกึ่ง
<i>Wednesday</i>	—	วันอังคาร
<i>Couleur de rose</i>	—	สีเขี้ยวอ่อน

สำหรับคำแรกคงเป็นเพราะคนไทยสมัยนั้นไม่นิยมดื่ม champagne แต่อีกคำหลัง คงเพื่อ
ความไพเราะรื่นหู เช่น เสียงวันอังคารย่อมฟังดูไพเราะกว่าวันพุธ และคงมีพระราชประสงค์จะให้
เข้ากับวันแห่งความรัก- ความหลังของ Duchess กับว่าเป็นวันอังคารซึ่งฟังดูจะซึ่งใจกว่าวันพุธ

ส่วนข้อความหรือเนื้อเรื่องที่ฉบับเดิมมี แต่ฉบับไทยไม่มีนั้นไม่น้อยมาก โดยมากจะเป็นเนื้อเรื่องตอนย่อย ๆ ที่ไม่สู้มีความสำคัญ เช่น Lord Quex ขอแต่งงานกับ Miss Eden ที่ Stan-ridge ในงาน Hunt-Ball หรือเมื่อ Frayne พบกับ Miss Eden ก็มีการแนะนำให้รู้จักกัน หรือเป็นบทสนทนาที่อ้างถึง Jove Moses in the Bulrushes ซึ่งฉบับไทยไม่มีเอ่ยถึง นอกจากนี้ยังมีตอนอื่น ๆ อีก เช่น เมื่อลูกมือของ Sophy แนะนำ a Young Lady ให้ดูหมอกับ Valma แล้ว ฉบับเดิมมีตอนที่ลูกน้อง Sophy ให้การ์ดของ Valma กับลูกค้า แต่ฉบับไทยตัดออก ตอนที่แม่ศรีอ้างเหตุผลที่ร้องเอะอะจากห้องคุณหญิงวันในฉบับไทยว่า เพราะฝันว่าขโมยเงิน แต่ฉบับเดิมไม่มี เพียงแต่ว่าไว้ว่า “Oh don't make a fuss about nothing. You servants are on old fashioned lot. Bong Swor!” ตอนที่ Lord Quex โกรธ Sophy และเรียกว่า “She's a cat.” แต่ฉบับไทยไม่มี หรือตอนที่ Sophy เล่าให้ Miss Eden ฟังถึงความประพฤติของ Lord Quex ในอดีตที่มีความสัมพันธ์กับ Lady pumphuy และ Edith Smith ฉบับไทยไม่มีอีก

ข้อความที่ฉบับเดิมมี แต่ฉบับไทยไม่มีอีกตอนหนึ่ง คือ การกล่าวชมธรรมชาติ กล่าวพาดพิงถึงน้ำพุ ความงดงามของ Italian Garden ซึ่งฉบับไทยตัดออก คงเป็นเพราะไม่มีฉากเหล่านี้ในฉบับไทย และถ้าแสดงละครจริง ๆ ก็คงยากแก่การจัดฉาก จึงตัดออกเสีย

เมื่อได้พิจารณาเปรียบเทียบบทละครทั้งสองฉบับแล้ว จะสรุปได้ว่า ฉบับของ Arthur Wing Pinero ยาวกว่า ทั้งในด้านคำพูด ตัวละคร การบรรยายฉาก การบรรยายตัวละคร แต่เนื้อเรื่องส่วนใหญ่คล้ายกัน สิ่งที่ฉบับไทยไม่มีนั้น บางที่ตัดออกไปก็เป็นผลดี เช่น ทำให้เรื่องกระชับรัดกุมขึ้น บางครั้งการตัดออกก็เป็นผลเสีย เช่น ทำให้ผู้อ่านฉบับไทยไม่รู้จักบุคลิกของตัวละคร และรู้สึกในท่าทีของตัวละครได้ดีเท่าฉบับเดิม ฉบับเดิมนั้นแสดงท่าทีของตัวละครมากกว่าฉบับไทย

ส่วนด้านการแปลนั้น ไม่ได้ทำให้เสียเนื้อความแต่ประการใด คำพูดตัวละครที่ตัดออกไปมักจะไม่ใช่มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่อง คำพูดที่ผิดแปลกไปจากฉบับเดิม ส่วนมากจะเป็นการขยายให้ผู้อ่านผู้ดูที่เป็นคนไทยเข้าใจดีกว่าที่จะลอกเลียนการเอ่ยถึงสถานที่ ชื่อบุคคล อาหาร หรืองานอดิเรก การกีฬาที่เป็นที่คุ้นเคยในหมู่ชาวต่างประเทศ การดัดแปลงเช่นนี้จึงให้ผลดีมากกว่าผลเสีย

ถ้าจะให้เป็นบทละครเพื่อการแสดงแล้ว ฉบับภาษาอังกฤษ ให้นาฏการ (action, movement) ได้ดีกว่าฉบับภาษาไทย แต่ถ้าใช้เป็นบทละครที่เพื่อสำหรับอ่านฉบับภาษาไทยก็อ่านเอาเรื่องได้ แต่ลักษณะ บุคลิก อารมณ์ ของตัวละครไม่เด่นเท่าฉบับภาษาอังกฤษ และเมื่ออ่านฉบับภาษาไทย คนอ่านไม่รู้สึกละเลยว่าเป็นเรื่องที่แปลแปลมา เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงดัดแปลงทั้งชื่อ คำพูด สำนวนพูด กริยาท่าทาง ความนึกคิดให้เข้ากับประเพณีและความรู้สึกนึกคิดของคนไทย ไม่มีตอนใดที่ขัดหูสะดุดตาเลย

ไม่เพียงแต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้วิธีการเปลี่ยนวัฒนธรรมในบทละครภาษาอื่นก็เป็นภาษาไทยเพื่อให้ผู้อ่านจีน หู ซินตา และมีผลในการรับความเพลิดเพลิน โดยไม่ต้องสะดุดหู สะดุดตา กับบทสนทนาหรือวัฒนธรรมของชาติอื่น เมื่อพระองค์ทรงดัดแปลงบทละครของพระองค์เป็นภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ผู้อ่านชาตินั้น ๆ ได้รับความสนุกจากแก่นเรื่อง โครงเรื่องของพระองค์ได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องพะวงกับคำพูดหรือวัฒนธรรมของไทย ตลอดจนอารมณ์ขันที่แตกต่างกัน พระองค์ก็จะทรงดัดแปลงบทสนทนาบางตอน ลักษณะอายุ อาชีพ อุปนิสัยของตัวละคร ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมให้คล้ายตามแบบตะวันตก ตลอดจนแปลงเปลี่ยนเหตุการณ์ที่คนไทยคุ้นให้เป็นบทชวนขันของฝรั่งในช่วงตอนเดียวกัน ลักษณะดังกล่าวปรากฏชัดในพระราชนิพนธ์คำนำเมื่อทรงแปลเรื่อง ฮาโล่ห์ เป็นเรื่อง The Shield (ดูรายชื่อบทละครที่ทรงดัดแปลงเป็นภาษาต่างประเทศจากบทละครของพระองค์ในตอนต้นบท)

“... This is not a translation, but an English version of the Siamese play called “ฮาโล่ห์” prepared by the author himself. It should be remembered that the play was written in Siamese for the Siamese audience, and there fore it is by no means easy to render it into English and yet preserve all the characteristics of the original version. Again, what it deemed humorous in Siamese may appear very flat in English...(or)...would hardly have meaning to Europeans; such portions have been left out of the English version...”

(ผู้สนใจรายละเอียดในการเปรียบเทียบพระราชนิพนธ์บทละครที่ทรงดัดแปลงเป็นภาษาต่างประเทศจากพระราชนิพนธ์ของพระองค์เองพึงหาอ่านได้จากหนังสือบทละครรวม 3 ภาษา ได้แก่เรื่อง น้อย อินทเสน, The Earl of Chaverhouse และ Le due d' Erectchagay ซึ่งมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวครบรอบ 50 ปี 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518)

12. พระราชนิพนธ์

นอกจากพระราชนิพนธ์บทละครหลายประเภท หลายเรื่องดังได้กล่าวเป็นลำดับมาตั้งแต่ต้นบท ยังมีพระราชนิพนธ์บทละครที่นักศึกษาคควรรู้จักอีกอย่างน้อย 3 เรื่อง ดังต่อไปนี้คือ บทละครที่เกี่ยวกับเรื่องพระร่วง บทละครพูดสลับลำเรื่องวิชาวาพระสมุท และบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา

12.1 พระราชนิพนธ์ที่เกี่ยวกับเรื่องพระร่วง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับพระร่วงไว้หลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้คือ

- (1.) ตำนานเสือป่า เรื่องขอมดำดิน เมื่อ ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455)
- (2.) บทละครรำ เรื่องขอมดำดิน เมื่อ พ.ศ. 2455
- (3.) บทละครพูดกำกลอน เรื่องพระร่วง เมื่อ พ.ศ. 2460
- (4.) บทละครร้อง เรื่องพระร่วง เมื่อ พ.ศ. 2467

สาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับพระร่วงหรือ ขอมดำดิน เป็นหลายสำนวนดังกล่าวแล้วอาจสรุปได้ว่า เมื่อเริ่มต้นเค้าจากการที่สมเด็จพระยาจักรพรรดิราชานุภาพกราบทูลว่าเรื่องในพงษาวดารเหนือมีดีหลายเรื่อง แต่มีข้อเสียอยู่ที่ผู้แต่งชอบเก็บแต่เรื่องแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแย้งว่า เมื่อเรื่องพงษาวดารเหนือมีความจริงเป็นเค้ามูลอยู่ดังนั้นก็น่าจะสันนิษฐานเรื่องปาฏิหาริย์ไปตามเหตุผลที่น่าจะเป็นไปได้ สมเด็จพระยาจักรพรรดิทรงเลือกเรื่องขอมดำดินถวาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชนิพนธ์เป็นตำนานเสือป่าและต่อมาทรงตระหนักในคุณค่าของเรื่อง ขอมดำดินที่แสดงให้เห็นคุณลักษณะของคนไทยว่า แม้จะตกเป็นเมืองขึ้นของขอม แต่หากทั้งพ่อเมือง และพลเมืองรักความเป็นไท และรู้จักหน้าที่ของตน คือพ่อเมืองเป็นความคิด ชาวเมือง เจ้าหน้าที่บ้านเมือง แม้กระทั่งพรานป่า หรือสตรีต่างมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองในฐานะแรงสนับสนุน ทั้งรอบคอบไม่ประมาทก็อาจทำงานที่ยิ่งใหญ่ขนาดกู้เอกราชได้ ทั้งผู้อ่านยังจะเห็นการเปรียบเทียบลักษณะของขอมผู้ปกครองเมืองละโว้แต่ขาดความเข้าใจกัน ในระหว่างกษัตริย์กับทหาร และไพร่บ้านพลเมือง ประมาท ในที่สุดก็จำต้องพ่ายแพ้ต่อชาวเมืองละโว้ (นักศึกษาพึงสังเกตว่าแก่นเรื่องนี้อยู่ในทำนองเดียวกับพระราชนิพนธ์บทละครพูดร้อยแก้วเรื่อง หัวใจนักรบ ทั้งยังปรากฏชัดในบทความเรื่องโคลนติดล้อนั่นคือ การเน้นคุณภาพของคนไทยทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับ ไม่ละเลยแม้แต่กำลังและความสามารถของสตรีและเยาวชนหรือคนที่อยู่ในฐานะผู้ใช้แรงงาน ทุกคนหากมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความสามัคคี มีธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ฝึกตนให้มีคุณภาพ ต่างก็เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองทั้งสิ้น)

ส่วนปาฏิหาริย์หลาย ๆ ประการในเรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ให้เป็นที่เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ อาทิเช่น เมื่อพูดกันติดปากว่า “ปากพระร่วง” คือมีวาจาสิทธิ์ พูดสิ่งใดเป็นเช่นนั้น ก็ทรงแสดงให้เห็นเข้าใจว่า เพราะพระร่วงทรงพูดแต่สิ่งที่มีทางเป็นไปได้ เช่นการसानชะลอมด้วยหวายและเอาขันยา มิได้ทรงพูดอย่างเพ้อเจ้อ หรือเรื่องของ “ขอมดำดิน” ก็ทรงชี้แจงว่า เมื่อพญาเคโซต้องการจะจับตัวพระร่วงซึ่งหนีไปตั้งมั่นที่สุโขทัยนั้น พญาเคโซจะแอบไป เพื่อไม่ให้พระร่วงรู้ตัว ดังกลอนที่ว่า “ลับให้เหมือนกับงูดำดิน” หาใช่การดำดินลงไปจริง ๆ ไม่ ดังนั้นพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วง จึงพ้นจากเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ แต่กลับเป็นเรื่องปลุกใจที่มีคุณภาพ จึงทรงพระราชนิพนธ์เผยแพร่เป็นหลาย ๆ สำนวนดังกล่าวแล้ว

กลอนจากพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วงที่เร้าใจ เตือนใจคนไทยเสมอมาได้แก่ในตอน
ท้ายเรื่องความว่า

ที่ท่านเชิญเราขึ้นทรงราชย์
เราจะประสาทการนคร
ซึ่งท่านให้อิศริยยศ
ขอแต่ให้เสนาพฤตมาจารย์
อย่าเห็นแก่ตัวมัวพะวง
อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งดี ;
แม้เราอุสยากันและกัน
ระวังการยุยงส่งร้าย,
คณะใดศัตรูผู้ฉลาด
ก็ขุแยกให้แตกสามัคคี
พราหมณ์ผู้เดียวรับใช้ไปยุแห่
จนเวลาศัตรูจูไปราญ
ฉนั้นไซ้รักขอไทยจงร่วมรัก
เอาไว้เผื่อมีไพรีรอด
ไทยรวมกำลังตั้งมั่น
ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง
ขอแต่เพียงไทยเราอย่าผลาญชาติ ;
ไทยอย่ามุ่งทำร้ายทำลายไทย,
ให้นานาภาษาเขานิยม
ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง
ช่วยกันเต็มใจฝึฝดุง
ให้อยู่จนสิ้นดินฟ้า,

เดลิงอาสน์สุโขทัยสโมสร ;
ให้ประชานิกรสุขสราญ.
เรามีอาจหาพจน์พดอบท่าน ;
สมัคสมานสามัคคี.
ลุ่มหลงฤศยาไม่ควรที่ ;
อย่าให้ช่องไพรีที่มุงร้าย.
ไม่ช้าพลันจะพากันฉิบหาย ;
นั่นแหละเครื่องทำลายสามัคคี.
หมายมาตรทำลายให้เร็วรี :
เช่นกษัตริย์ลิจฉวีวงศ์โบราณ.
สาระแนญญาติให้แตกฉาน ;
มัวเกี่ยวกันเสียการ, เสียนคร.
จงร่วมสมัคสโมสร ;
จะได้สู้ศัตรูได้เต็มแรง.
จะสามารถป้องกันชนแข่ง ;
มายุทธ์แย่งก็จะปลาศไป.
ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่ ;
จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมือง.
ชมเกียดยศฟูเฟื่อง ;
ให้ชื่อไทยกระเดื่องทั่วโลก.
บำรุงทั้งชาติศาสนา ;
วัฒนาเถิดไทย, ไซโย!

หมายเหตุ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตรได้ทรงแปลพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องพระร่วง เป็น
ภาษาอังกฤษ กำหนดพิมพ์แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2523 สนใจติดต่อได้ที่หอสมุด
วชิราวุธฯ บริเวณหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासูกรี

12.2 วิาหวพระสมุท

พระนามแฝง ศรีอยุธยา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ว่า ละครพูดสลับลำ¹ แต่ปรากฏว่าละครเรื่องนี้เข้าลักษณะเดียวกับละครสังคีต นั่นคือละครที่มีวิธีดำเนินเรื่องด้วยการพูด และการร้องซึ่งมีความสำคัญเท่าเทียมกัน จะตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกเสียไม่ได้ เพราะต่างก็มีถ้อยคำที่เป็นเนื้อเรื่องบรรจุอยู่ ส่วนลักษณะของละครพูดสลับลำที่เข้าใจกันอยู่ในปัจจุบันโดยทั่วไป คือ ละครที่มีทั้งการพูดและร้อง แต่ยึดถือการพูดเป็นสำคัญ บทร้องเป็นแต่เพียงส่วนประกอบที่แทรกเข้ามาเพื่อย้ำความ หรือเสริมความบางตอนเท่านั้น เมื่อตัดบทร้องออกจะไม่เสียความแต่อย่างไร²

เมื่อพิจารณาบทละครเรื่องวิาหวพระสมุทแล้ว จะเห็นได้ว่าเข้าลักษณะเดียวกับละครสังคีต แต่ที่ทรงเรียกว่าเป็นละครพูดสลับลำ เนื่องจากทรงพระราชนิพนธ์เรื่องวิาหวพระสมุทขึ้นก่อน ในขณะที่ คงจะยังไม่ได้ทรงคิดเรียกชื่อละครประเภทนี้ว่าละครสังคีต จึงทรงเรียกว่าละครพูดสลับลำ แต่ต่อมาเมื่อทรงพระราชนิพนธ์เรื่องมิกาดุ และวังดี ทรงใช้คำว่าละครสังคีตสำหรับเรียกชื่อละครประเภทหนึ่งที่มีเนื้อเรื่องสนุกสนาน มีการขับร้องที่ไพเราะ การแสดงหมู่ ทั้งดงาม เครื่องแต่งกาย และฉากงาม มีบทบาทของตัวละครประกอบเสมอ³ กับทั้งบทพูดและบทร้องต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน จะตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกเสียมิได้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการแสดงละครเรื่องนี้หลายครั้ง เช่น สมาคมฝรั่งเสสจัดแสดงเมื่อ พ.ศ. 2460 พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เล่าเรื่องเป็นภาษาอังกฤษ

¹ ลำในที่นี้หมายถึงลำนำ หนังสือบางเล่มสะกดคลาดเคลื่อนเป็นละครพูดสลับลำ ซึ่งผิดความหมาย

² ตัวอย่างบทละครพูดสลับลำประเภทนี้ คือเรื่อง ปล่อยแก่ บทพูดแต่งโดยนายบัว ทองอิน บทร้องที่แทรกอยู่เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

³ เป็นคำสัมภาษณ์ของ นายประจวบ บุรานนท์ คือ น.ส.นิยะดา สาริกฤติ ปรากฏในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างละครไทยและละครการตะ” หน้า 157

ประกอบด้วย ทรงกำหนดว่าเรื่อง The Marriage of Naptune เป็น a Simese Comic Opera¹ เมื่อ พ.ศ. 2462 คณะเสื่อป่ากองเสนาหลวงรักษาพระองค์ได้จัดแสดงเพื่อเก็บเงินให้ราชนาวิสมาคม² ต่อมาในพ.ศ. 2463 ดร.วิลเฟรด ทอนลีย์ ขอพระบรมราชานุญาตแปลเป็นภาษาอังกฤษ จัดแสดง ถวายทอดพระเนตรเพื่อเก็บเงินบำรุงวชิรพยาบาล และเนอสซิ่งโฮม³

ลักษณะการประพันธ์ บทเจรจาเป็นร้อยแก้ว ส่วนบทร้องเป็นร้อยกรอง ส่วนมากเป็น กลอนสุภาพ มีกาพย์ฉับบ้าง ทั้งยังมีโคลง⁴ ฉันท์⁵ และร่าย⁶

เพลงที่กำกับบทร้องมีหลายเพลง มีทั้งทำนองแบบไทย จีน และฝรั่ง ทั้งมีท่วงทำนอง ต่าง ๆ กันเหมาะสมตามบรรยากาศ บทบาทของตัวละครและเนื้อความของบทร้อง เช่น โยนดาบ นางนาค นาคราช คลื่นกระทบฝั่ง บังใบ พญาเดิน แยกสาหร่าย แยกหนั่ง แยกไทร แยกมอญ แยกนรเทศ ตะนาวแปลง ฝรั่งรำเท้า มุล่ง มอญชมดาว สมิงทองมอญ มีแก้วน้อย สาลิกาชมเดือน สีนวน ฝรั่งเวศุกรรม จีนต้องเขียง คีปป่ากรรี และ Rule Britannia เป็นต้น

พระราชนิพนธ์ เรื่องนี้มีบทที่ไพเราะอยู่หลายตอนเช่น บทร้องระหว่างอันเดร กับ อันโดรเมดา ที่ว่า

อันเดร.	อันโดรเมดาสุดาสวรรค์	ยิ่งกว่าชีวันเสนาหา
	ขอเชิญชาวสวรรค์ขวัญฟ้า	เปิดวิมานมองมาให้ชื่นใจ
	ถึงกลางวันสุริยันแจ่มประจักษ์	ไม่เห็นหน้านงลักษณ์ยิ่งมีดีใหญ่
	ถึงราตรีมีจันทร์อันอำไพ	ไม่เห็นโฉมประโลมใจก็มีดีมน
	อ้าดวงสุริย์ศรีของพี่เอ๋ย	ขอเชิญเผยหน้าต่างนางอีกหน
	ขอเชิญจันทร์ส่งสว่างกลางสกล	เยี่ยมมาให้พี่ลยเชือกอุรา

¹ ม.ล.ปิ่น มาลากุล, เรื่องเดิม, หน้า 28-29

² เป็นที่น่าสังเกตว่า ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้โดยเน้นความสำคัญของการป้องกันประเทศทางน้ำ ทั้งยังมีบทร้องที่ชักชวนให้ บริจาคเงินสร้างเรือรบพระร่วง คือ ตอนที่ไลคอน แสดงความสำคัญของกองทัพเรือตอนหนึ่งว่า “...ชาติใดมีเรือเพื่อประดิษฐาน ท่องถิ่นสมุทร คอยยุทธนา เหมือนมีกำลังแรง ขันแข็งรักษา ชาติศาสนา กษัตริย์...ฉะนั้นชวนกัน สวามิภักดิ์ ประนอมพร้อมพรั่ง และสามัคคี ช่วยกันและเรียวยาว ควายนาวี เรือพระร่วงมี สิทธิศักดิ์สมญา...” เมื่อเป็นเช่นนี้จะแสดงว่าทรงมีพระราชประสงค์ ที่จะแสดงความสำคัญของกองทัพเรือ และชักชวนให้บริจาคเงินสร้างเรือรบพระร่วงได้หรือไม่

³ ม.ล.ปิ่น มาลากุล, เรื่องเดิม, หน้า 29

⁴ เป็นคำอ้อนวอน โคลงวิชมุขมาลี

⁵ เป็นบทสวดมี 2 ตอน ทรงใช้อินทรวีเชียรฉันท์

⁶ เป็นคำวอน ระบุว่า ทำนองโองการแข่งน้ำ

อันโดรามดา ได้ยื่นคำสาปเนียงเสียงเสนาะ
เหมือนอิงเสียงหงส์ทองที่ท้องฟ้า
ถึงแม้ว่าจะสนิทนิตรา
ถึงดินันร้อนรุ่งกลุ่มฤดี
แต่โอ้อ้วนนิจจาได้กินหวาน
พอพี่ไปใจน้องต้องระทม.

บทร้องสลับ นายทหารกับหญิงสามคู่แสดงการตอบโต้ที่ทันกันอย่างคมคาย
ญ. เป็นผู้หญิงแท้จริงแสนลำบาก

ช.

ญ. หญิงต้องเจียมกายามาแต่เยาว์

ช.

ญ. หญิงถึงต้องรักแสรังแกสั่งทำเฉย

ช.

ญ. ช. ต่างคนต่างซัดกันน่าขันนัก

ญ. วิสัยหญิงต้องอาย

ช. ยั่วชายซิด

ญ. หญิงยอมมัดจจริต

ช. จิตชายสั้น

ญ. ช. ถ้าแม่นรักจริงแล้วไม่แคล้วกัน

บทที่แสดงความผูกพันของพ่อที่มีต่อลูก

“เมื่อแก่เฒ่าหมายเจ้าช่วยรับใช้

เมื่อยามถึงวันตายวายชีวา

แสนไพเราะสรักเป็นหนักหนา
กล่อนสุนทรพจน์ว่าน่ายินดี
ก็พวาเมื่อสดับศัพท์เสียงที่
เสียงเหมือนทิพย์วารีมาประพรม
มิช้านานก็ต้องกลืนทิ้งชื่นชม
ยิ่งมาชมก็ยิ่งชำระกำใจ ๑

เป็นผู้ชายยิ่งยากกว่าหลายเท่า

ชายต้องเผื่อวิงวอนให้หล่อนรัก

หวังให้ชายอยากเซยยิ่งขึ้นหนัก

ที่แท้ต่างสมัครจะรักกัน

เสนห์พันผูกสนิทชิดชมเอย ๑

คือ บทร้องของท้าวมิดัส

เมื่อยามไขหมายเจ้าเฝ้ารักษา

หวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ”

นอกจากความไพเราะของคำประพันธ์แล้ว ยังประกอบกับทำนองเพลงที่เหมาะสม คือ
คลื่นกระทบฝั่ง บังใบ แหกสาหร่าย และโอ้ ตามลำดับ

บทร้องของทหารเรือบทหนึ่งใช้ทำนองกราวนอก แสดงการทำเสียงและลักษณะการมา
ประกอบทำให้เกิดภาพพจน์ คือ

พวกเราเสนาหนาวายุทธ์

ทุกหนยันย่อไม่รอร่า

ว่องไวใช้จักรไม่พักผ่อน

ฤทธิรุทรลือลั่นสนั่นหล้า

ระอิดระอาซึ่งนาวี

เสียวไล่ศัตรูไปรี ๆ

ยิงปืนเปรี้ยง ๆ ก็เที่ยงดี
เปรี้ยง ๆ โครม ๆ โหมปืนใหญ่
ปัง ๆ เรือถูกถูกปืนโต
พุดจ๋อมตอร์ปิโดไปโร่ไล่
ถูกเรือข้าศึกตึกตะแคง

ได้ที่ซำป่อยตอร์ปิโด
แวน ๆ แสงไฟคูแฉงโร่
เปลาะ ๆ เหมาะโหว่เสียพอแรง
แยะปังเข้าไปไฟวูแฉง
พวกเราฤทธิ์แรงก็ไซโย

นอกจากบทที่แสดงความไพเราะและให้ภาพพจน์แล้ว ยังมีบทที่ให้คิดหรือข้อคิดเห็น
เช่น บทร้องของอันโดรเมดาแสดงความสำคัญของการผูกมิตร

...ธรรมดาหญิงชายทั้งหลายไซรั
หากมีมิตรจิตหายระกายแค้น
ถ้าหากไร้เพื่อนยากลำบากแสน
รสใด ๆ ไม่แมนไม่ตรีรส...

บทร้องของอันเดรกับดิริล แสดงความเป็นจริงที่ว่าผู้มีอำนาจย่อมเป็นผู้ได้เปรียบ

อันเดร.	ผู้ใดมีอำนาจวาสนา	ธรรมดาทำอะไรก็ได้
	กำหนดคือยุติธรรมจงจำไว้	ใครหมัดใหญ่ได้เปรียบเรียบเที่ยวเกลอ
ดิริล	ใครหมัดย่อมต้องถ่อมกายยอม	ต้องคอยหมอบคอยกราบราบเที่ยวเหนอ
	คอยระวางแขงอยู่ละเออ	มิได้กล้าเหยอขึ้นตั้งตั้ง
อันเดร	มีอำนาจวาสนาวาจาสิทธิ์	พุดสิ่งใดไม่ผิดเพราะฤทธิ์ขลัง
ดิริล	ถึงพุดผิดกำหนดซัดลงปัง	กลายเป็นพุดถูกจ้งไปทั้งเพ

บทร้องคู่- โยฮันบิส กับ คอนสตันดิโนส แสดงความสำคัญของศิลปะในการพุด

โยฮัน	ปากเป็นเอก
คอนส.	เลขเป็นโท
โยฮัน	โบราณว่า
คอนส.	หนังสือตรี
โยฮัน	มีปัญญา
คอนส.	ไม่เสียหลาย
โยฮัน.	ถึงรู้มาก
คอนส.	ไม่มีปาก
โยฮัน	ลำบากตาย
คอนส.	มีอุบาย
โยฮัน	พุดไม่เป็น
คอนส.	เห็นป่วยการ

โยฮัน ถึงเป็นครูวิชา
 คอนส. ปัญญามาก
 โยฮัน ไม่รู้จักใช้ปาก
 คอนส. ให้จัดจ้าน
 โยฮัน เหมือนเต่าฟังนั่งชื้อ
 คอนส. ชื่อรำคาญ
 โยฮัน วิชาชาญมากเปล่า
 คอนส. ไม่เข้าที่
 โยฮัน ใครช่างพูดพลิกแพลงเหมือนแรงมาก
 คอนส. คนนิยมลมปากมากเจียวนี้
 พร้อม ถึงรู้น้อยถ้อยคำให้ขาดี คงเป็นที่สมกะเนที่เฉโก

ผู้อ่านหรือผู้ชมเรื่องวิวาห์พระสมุทรจะพบบทตลกแทรกอยู่ทั่วไป รวมทั้งบทของพระเอก ซึ่งบางบทแสดงว่าพระเอกเป็นผู้มีนิสัยไม่สู้ดีนักอันผิดจากลักษณะของพระเอกโดยทั่วไป

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงชี้ให้ระวิงการแทรกแซงของคนจีนต่อการค้าของไทย เป็นเรื่องการเมืองที่ทรงแทรกเข้ามา โดยทรงพระราชนิพนธ์ ให้เด็กหลีเป็นตัวละครที่มีบุคลิกไม่น่าไว้วางใจ มีเล่ห์เหลี่ยม ชอบกอบโกยผลประโยชน์เข้าตัวโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง อย่างที่เรียกว่า “เอาทุกท่า” ทั้งยังมีบทที่แสดงอย่างชัดเจน คือ บทร้องของเด็กหลีตอนหนึ่งว่า

<p> เจ๊กฉีหลาดนักหนาอย่าลูหมิง ขอมเป็งกุกเป็งบ้อยถ้อยกายา นายไวใจให้ร้อนไปจับจ่าย ชื่อราคาย่อมเยาเข้าทำนอง ของ ๆ นายเก่า ๆ เอาหม่นมุ่น เก็บเล็กเก็บน้อยค่อยเก็บไป เลี้ยงลานายหัวหลังไปตั้งล้าง เลยไต่เป็งเจ๊สัวตัวเก๊ดี เทียวขมหมู่งแข็งเล่งตามใจ คอยลิ่วงหมาคำอายนัวเนียบ </p>	<p> ลู้จักทางหากินไม่เลือกท่า ทงลำปากอยากหาซึ่งร้อนทอง อุดสำหัดคนขายจนได้ของ เศษร้อนทองเลยดั่งได้ตามใจ นายหล่ายุงช่างเขาเลาทางไต่ มิซำไยล้วยอู้ลุ่มมั่งมี ไมซำเลยเป็นห้างเก็บมเต็มที พวงอ้งยี่เลือกเป็งซาเฮียบ เด็กเอาไต่เต็มทีไม่มีเสียบ คงไมเอี้ยเป็นสุขสินุกนาน ๆ </p>
--	--

พระราชนิพนธ์เรื่องนี้มองผาด ๆ จะเห็นเป็นเรื่องตลก แต่เมื่อพิจารณาอย่างแท้จริงแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่มีสาระ มีคำพูดเตือนใจน่าคิดหลายตอน นอกจากที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ตามเรื่องยังแสดงว่าการผูกมิตรกับผู้มีอำนาจ ก็สามารถแก้สถานการณ์ลำบากขัดข้องให้หมดไปได้เหมือนกัน นอกจากนี้แสดงให้เห็นว่าการที่เชื่ออะไอย่างมง่ายเหลวไหล คนภายนอกที่จับจูดอ่อนได้ก็อาจถือโอกาสหาผลประโยชน์ใส่ตัว ซึ่งข้อคิดทั้งหลายย่อมแสดงถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการใช้บทละครเป็นเครื่องอบรมจิตใจของคนไทย

12.3 มัทนะพาธาหรือตำนานแห่งดอกกุหลาบ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องนี้จากจินตนาการของพระองค์เมื่อ พ.ศ. 2466 ในชั้นต้นทรงตั้งพระทัยที่จะทรงพระราชนิพนธ์เป็นหนังสือสำหรับอ่านอย่างกวีนิพนธ์ แต่ในภายหลังพระประยูรญาติกราบบังคมทูลขอให้จัดแสดงจึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตโดยทรงกำหนดให้ตัวละครพูดบทของตนเอง โดยมีดนตรีกลองเบา ๆ ในเวลาที่เจรจา เมื่อบทใดเป็นบทขับร้องจึงให้ร้อง และมีหน้าพาทย์กำหนดไว้บางแห่งเพื่อช่วยในการดำเนินเรื่อง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกให้นางในเรื่องถูกสาปเป็นดอกกุหลาบ เพราะเป็นดอกไม้ที่คนทั้งโลกนิยมว่างาม และหอมชื่นใจกว่าดอกไม้ชนิดอื่น ๆ และเนื่องจากทรงกำหนดที่จะให้เรื่องนี้เกิดในการตะวันตก (อินเดีย) จึงจำเป็นที่จะต้องใช้ชื่อดอกกุหลาบเป็นภาษาสันสกฤต แต่เมื่อได้ทรงทราบว่าภาษาสันสกฤตเรียกดอกกุหลาบว่า “กุพชกา” จึงทรงเปลี่ยนพระราชดำริที่จะให้ชื่อนางเอกตามนามดอกกุหลาบ เพราะจะกลายเป็นนางค่อมไป จึงทรงเลือกศัพท์ “มัทนา” จาก “มทน” ซึ่งแปลว่าความลุ่มหลงหรือความรัก และโมเนียร์ วิลเลียมส์ ได้แปลศัพท์ “มทนพาธา” ว่า “The pain or disquietude of love” (ความเจ็บหรือเดือดร้อนแห่งความรัก) จึงทรงตั้งชื่อพระราชนิพนธ์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องนี้ว่า “มัทนะพาธา หรือตำนานแห่งดอกกุหลาบ”

คำประพันธ์ที่ทรงใช้ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ คือ ฉันท 21 ชนิด และกาพย์ 3 ชนิด ได้แก่ อินทวงศ์ 12 อุปชาติ 11 กุซงคัมปะยาศรี 12 อินทรวีเชียร 11 สัททลวิกิพีต 19 วิชชุนมาลา 8 วสันตคิลก 14 กมล 12 สาลินี 12 จิตระปทา 8 อุปัญจिता 11 อุเปนทรวีเชียร 11 สัทธระรา 21 มันทกกันตา 17 เมฆวิปศุชชิตา 19 ไตฎก 12 อีทีสะ 20 กุสมิตลดา 18 โรทธธดา 11 สวาดดา 11 ปิยวาทา 12 กาพย์สุรางคณาจค์ 28 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์ยานี 11

โครงเรื่องพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นแบบโศกนาฏกรรม (tragedy) แสดงให้เห็นว่า ความรักไซ้จะมีแต่ความหอมหวาน หากแต่มีความเจ็บปวดไม่น้อย นางมัทนาเป็นผู้มีความรักแท้ โดย

ถือว่า “...แม้รักจริงใจ ถึงแม่จะเป็นชายใดขอสมพาศไซ้รู้ ก็จะมียอมพร้อมจิต...” ภายหลังเมื่อนานพบท้าวชัยเสน และเกิดความรักแล้ว นางก็ยังปิดบังความรู้สึกไว้ด้วยความรักศักดิ์สิทธิ์ของตนว่า

“...หากว่าไม่ได้เป็น ยุวพรหมะจารี
 คกงกล้าแลพาที พจะทูลพระภูธร
 ให้คงแรมอยู่อีก ณ ประเทศนี้ก่อน...”

และ

“...อันหญิงยอมไม่ยอม จะกระทำประคจชาย
 ความรักให้แก่ชาย เพราะว่าเกรงจะดูแคลน...”

นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงเลือกใช้ฉันทที่มีลีลาเหมาะสมกับเนื้อเรื่องแต่ละตอนแล้ว กล่าวคือ ฉันทที่มีฉันทลักษณ์รวดเร็ว หรือกาพย์ในตอนที่ต้องการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว และฉันทที่มีลีลาไพเราะเหมาะกับการแสดงความรู้สึกในใจ หรือภาพพจน์ ตอนที่นิยมมากกว่าทรงเลือกฉันทที่ได้เหมาะ และพระราชนิพนธ์ได้อย่างดียิ่งในด้านที่บรรยายความรู้สึกของผู้ต้องมนต์หากแต่ยังได้ความชัดเจนดี คือบทโต้ตอบระหว่างสุเทษณ์ กับ นางมัทนา

สุเทษณ์	อ้าใจมิวิไลยะสุปรिया	มะทะนาสุรางค์ศรี (วสันตฉติลภ 4)
	ที่รักและกอบอภิระดี	บมิเวินเสน่หั้นัก
	บอกหน้อยเถอะว่าคะรุณีเจ้า	ก็จะยอมสมักรัก
มัทนา	ดูข้าสมัคภูมิสมัค	ก็มีขัดจะคล้อยตาม
สุเทษณ์	จริงถานะเจ้าสุมะทะนา	วจะเจ้าแถลงความ
มัทนา	ข้อขอแถลงวจะนะตาม	สุระเทวะโปรดปราน
สุเทษณ์	รักจริงมิจริงฤทีไฉน	อรไทยบ่แจ้งการ
สุเทษณ์	พี่รักและหวังว่าจะรัก	และบทอดบทิ้งไป
มัทนา	พระรักสมัคณพระหทัย	ฤจะทอดจะทิ้งเสีย
สุเทษณ์	ความรักละเหย	ฤจะหายเพราะเกลียคลอ
สุเทษณ์	โอ้อ้อกระไรนะมะทะนา	บมิตอบพะจีพอ
มัทนา	โอ้อ้อกระไรอะบระจ้อ	มะทะนามิพอดี
สุเทษณ์	เสียแรงสุเทษณ์นะประคิพัทธ์	มะทะนาบเปรมปรีย์

สาตินี้ฉันทในเรื่องนี้ แปลกกว่าของเดิมในกัมภีร์วุตโตทัย เพราะวรรคหลังกรุลหุ เหมือนอินทรวีเชียร แทนที่จะเหมือนภูซงคัปปยาตร์

มัทนา	แม่ข้าบปรนปรีะฉะนี้	ผิวงโปรดก็เสียแรง
สุเทศน์	ไอ้รูปวิไลยะศุกเลิด	บมิควรจะใจแข็ง
มัทนา	ไอ้รูปวิไลยะมละแรง	ละก็จำจะแข็งใจ

ในคัมภีร์รัตนวันตรียะ นิพนธ์ภู บรรยายลักษณะดอก “กุพชก” แปลได้ความว่า “กุพชก” งามดังสาวรุ่น มีดอกใหญ่ มีเกสรยิ่ง หนามาก สะพรั่งด้วยหนาม มีฝูงผึ้งเขียวเป็นกลุ่ม และได้บรรยายสรรพคุณแปลได้ความว่า “กุพชกมีกลิ่นหอม กินอร่อย หวาน มีรสเลิด (เมื่อกินแล้ว) ระงับตรีโทษ (คือกำริบแห่งลม ดี เสมหะ) เจริญภค เย็นสบาย แก้โรค เช่น ท้องร่วง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้อินทระวิเชียรฉันท 11 บรรยายอย่างได้ความตรงกันว่า

ไม้เรียกพะกาคุพ-	ชะกะสีอรุณแสง
ปานแก้มแจลัมแดง	ครุณีนยามอาย
ดอกใหญ่และเกสร	สุวคนธะมากมาย
อยู่ทนบวางวาย	มธุรสขจรไกล
อีกทั้งสะพรั่งหนาม	ดุจะเข็มประดับไว้
ผึ้งเขียวลึบใบไขว่	บมิใครจะห่างเหิน
อันกุพชกาหอม	บริโภคอร่อยเพลิน
รสหวานสีหวานเชอญ	นรลิมเพราะเลิดรส
กินแล้วระงับตรี	พิระโทษะหายหมด
คือลมและดีลัด	ทุษะเสมหะเลื่อมสรรพ
อีกทั้งเจริญภค	มะคุณาภิรมย์นันท์
เย็นในอุภพสัน	และระงับพยาธิ

นอกจากจะทรงพรรณนาแสดงความรู้สึกในใจได้อย่างไพเราะ ทรงบรรยายอย่างได้ใจความ ยังมีหลายตอนในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ที่เป็นความเปรียบเทียบอย่างคมคาย เช่น

ชัยเสน	คณนางสนมเปรียบ	ประหนึ่งกาและถ้อยที
(กุชชกัปปะยาตร์ 12)	วรุณอดฤดีที่	ประหนึ่งหงส์สุพรรณพรหม
	ก็พื่อนี้สียุชชม	วิคหงสะเลอสร
	จะกลับชมอีกานัน	บได้แล้วนะแก้วตา

กาละทรศิน (ยานี 11)	ความรักเหมือนโรคา ไม่อินและไม่ยล ความรักเหมือนโคถึก ก็โลดจากคอกไป ถึงหากจะผูกไว้ ยิ่งห้ามก็ยิ่งคลั่ง	บันดาลตาให้มีมม อุปะสักกะใด ๆ กำลังศึกผิขังไว้ บยอมอยู่ ณ ที่ขัง ก็ดึงไปด้วยกำลัง บหวลคิดถึงเจ็บกาย
นันทิวรรณะ (อินทรวีเชียร 11)	ไว้ปิ่นดิลกราชย์ ไหนเลยจะคงตั้ง โลกเราสว่างาม สิ้นแสงระวีต้อง อันปวงประชาเปรม เดชดับก็มีดใน ราตรีสว่างแจ้ง โกฏีดาว ณ อัมพร อันว่าพระคุณเปรียบ ไว้รนาคะข้าเหลือว	ละก็ชาติจะกินพึง อิสระภาพครอง ก็เพราะแสงตะวันส่อง มละท้วนะฉันใด ฤดีพึงพระเดชให้ ฤดีหม่นและแน่นอน ก็เพราะแสงนิศากร ก็บเท่าพระจันทร์เดียว วรโสมะนั้นเทียว จะประสบพระเจ้าไหน
ชัยเสน (อุเปนทวิเชียร 11)	มโนคนูเปรียบ ประคุดประทีปไข และกุสิดกล่อง พิโรธและจับปา ตะเกียงวินาศแล้ว คะนิงวะไม่ควร จะหามณิรัตน์ เพราะมีวณิศา ก็แต่จะหาซึ่ง ศิทรพะยะมากมี	ดูจะเรือนและนางไซร์ ชวลิต ณ เกหา ละก็ซัดชวาลา บมิทันจะใคร่ครวญ คะหะมิดลิจึงหวล จะทลายประทีปนั้น รุจิลิดก็อาจหา และคนูกี่มั่งมี ภริยาและมิตรดี ก็บีได้ประคุดใจ

ฉากที่นิยมว่าทรงพระราชนิพนธ์อย่างให้บรรยากาศสอดคล้องกับเนื้อเรื่องเหมาะสม
อย่างยิ่ง คือ องค์กรที่ 3 ฉากหน้าอาศรมของพระกาละทรศิน ในตอนต้นองค์ท้ายชัยเสนและ
นางมัทนา ต่างมีความรักต่อกัน แต่ยังไม่ทราบความในใจของแต่ละฝ่าย จึงร้อนรุ่มด้วยพิชรัก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดให้เวลาในช่วงนี้เป็นเวลากลางคืน หากแต่เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างทราบว่ามีความรู้สึกตรงกันและเข้าใจกันแล้ว ทรงกำหนดว่า บัดนี้สมควรจะเริ่มจะรุ่ง ฉะนั้นให้มีแสงแดงขึ้นที่ท้องฟ้า แล้วค่อยเปิดไฟขาวมากขึ้นทีละน้อย ๆ ระหว่างเวลาที่สองคนพูดกันต่อไปนี่

ชัยเสน	อ้ออะรุณแอร์่มระเรือรุจี	
(อีทิสะ 20)	ประคุมะโนภิรมย์ระตี	ณ แกรรัก
	แสงอรุณวิโรจน์นะภาประจักษ์	
	แลลัมเฉลาและโสภิตนัถ	นะฉันใด
	หญิงและชายณะยามระตีอุทัย	
	สว่างณกลางกมลละไม	กัฉันฉัน

หนึ่งในบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา ยังแสดงให้เห็นลักษณะผสานกันระหว่างอิทธิพลละครตะวันตกและละครตะวันออก กล่าวคือ แม้การดำเนินเรื่องจะก่อนมาทางเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ แบบไทยที่เจ้าชายเข้าป่า แล้วพบนาง เกิดความรัก พานางเข้าเมือง ผจญอุปสรรค จากพระมหาลีเดิม แต่ในตอนจบกลับเป็นการจบแบบโสภนาฏกรรม ตามแนวละครตะวันตก ทั้งตัวนางมัทนาก็มีลักษณะต่างไปจากนางเอกละครไทย คือแทนที่จะโอนอ่อนผ่อนตามฝ่ายชายโดยง่าย นางกลับมีความเป็นตัวเอง เชื่อมั่นในความคิดของตนไม่กลัวอิทธิพลผู้มีอำนาจ ลักษณะดังกล่าวนี้มีปรากฏในตัวนางเอกของบทละครที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เสมอ อาจจะเป็นไปได้ว่าลักษณะผู้หญิงที่มีความเชื่อมั่นในตนเองนี้ ทรงโปรด และอยากให้ผู้หญิงเป็นเช่นนั้น แม้ว่าประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ตลอดจนลักษณะการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่และความผูกพันระหว่างพ่อกับลูกจะเป็นสิ่งที่เคยคุ้นอยู่กับสังคมตะวันตก แต่จากรักระหว่างท้าวชัยเสนและนางมัทนา บางตอนก็น่าจะได้รับอิทธิพลจากละครตะวันตก โดยเฉพาะเมื่อแสดงว่าตัวผู้พูดมีความหมาย ความน่าเชื่อถือมากกว่าการสาบานใด ๆ ดังเปรียบเทียบได้กับตอนหนึ่งในเรื่องโมเมโอและจูเลียต ดังต่อไปนี้

โรเมโอ	โหมงาม, พี่ขอสาบานโดยอ้างศศิธร, ซึ่งส่องยอดพฤกษาเป็นแสงเงินสลบสลอน-
จูเลียต	อย่าอ้างเลยจันทร์, ดวงเดือนอันบ่เที่ยงตรง, ซึ่งทุก ๆ เดือนย้ายโคจรจากในแควดวง, เกลือกรักของคุณลงรอยโลเลไปเช่นนั้น.

โรเมโอ จะให้อ่างสิ่งไร?
จูเลียต อย่าสาบานก็แล้วกัน
 หรือจะสาบานนั้น, ก็อ้างตัวของคุณเถิด,
 เพราะฉันนับว่าคุณเป็นทေးสุดประเสริฐ,
 จะเชื่อคุณผู้เลิศ

โรเมโอ ถ้าความรักยอจดวงใจ-¹
(จากพระราชนิพนธ์บทละครแปลเรื่องโรเมโอและจูเลียต องค์กรที่ 2 ตอนที่ 2)

มัทนา กระทบมือก็เคยทราบ
 บุรุษยามสินเหา
 ประจบนางและพลาถกอด
 และหลอกเยาวนาริน.

ชัชเสน ฝลันพีจะมีหลาย,
 แสดงรัก ณ โฉมฉาย,
 ประกาศถ้อยประฎิญา
 บจางจัดสินเหา,
 พระจันทรแจ่ม ณ เวหน.
 ชะรอยที่มีชอบกล.

มัทนา กระทบมืออ่าพระจันทรนี้
ชัชเสน เพราะเหตุใดละหน้ามน?
มัทนา เพราะเดือนนั้นมีมันคง
 กระจ่างสดและกลดทรง,
 พระจันทรเจ้า ณ ราตรี
 สูดาราจาร์สศรี
 นะภากาศพะแพรวพราย.

ชัชเสน ฉะนั้นขอสบถต่อ
 วะแหววับระยับที่

มัทนา ก็เห็นว่ามิชอบกล
 เพราะเมื่อใดพระจันทรฉาย

ชัชเสน ฉนั้นเจ้าจะให้พี่
 สบถโดยสุเทพใด?

<p>มัทนา ก็หากทรงประทานให้ จะขอให้พระสาบาน พระองค์ใดก็ไม่มัน พระองค์ทูลกระหม่อมแก้ว ฉนั้นแม้พระทรงเดช กระหม่อมฉันก็จงรัก ไฉนเล่าจะสงกา?</p>	<p>กระหม่อมฉันนะเลือกสรร ณ องค์เทวะเทวัน ฤดีเท่าพระจอมเกศ, ก็สมมติสุเทเวศร์, ดำรงศำปฤญญา, และภักดีและเป็นข้า</p>
---	--

<p>ชัยเสน</p>	<p>ฉนั้นพี่ก็ยินดี. (องค์ที่ 3)</p>
---------------	---

หมายเหตุ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้จะอนุมานว่าเหตุการณ์ดังกล่าวทรงได้เค้าความคิดจากเรื่องโรเมโอและจูเลียต แต่จะเห็นได้ว่ามีใช้ลักษณะการลอกเลียน เพราะในเรื่องมัทนะพาทรมีการเพิ่มการพูดถึงดวงดาว ทั้งลีลาการโต้ตอบ และลักษณะการอ่อนน้อมต่อชายก็เป็นลักษณะของความอ่อนหวานละมุนละไมอย่างแบบไทย

เมื่อ พ.ศ. 2467 วรรณคดีสโมสรได้พิจารณาขย่องพระราชนิพนธ์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องนี้ให้เป็นยอดของบทละครพูดคำฉันท์ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ทรงพระราชดำริใช้คำฉันท์เป็นละครพูดซึ่งเป็นของแปลกในวงวรรณคดีและแต่งได้ยากประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งในทางภาษาทรงพระราชนิพนธ์ชื่อตัวละครและภูมิประเทศถูกต้องตามยุคแห่งการตรวรัช จึงนับว่าทรงแต่งรูปเรื่องได้ดีด้วยพระปรีชาและสุตาญาณอันกว้างขวาง

ต่อมาต้นปี พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแปลบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาทนี้เป็นร้อยแก้วภาษาอังกฤษ มีภาคผนวกเรื่องนามและศัพท์ต่าง ๆ แต่พระวงวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัติกรมบงคมหุตลาให้ทรงแปลเป็นร้อยกรองเหมือนดังที่ทรงใช้ร้อยกรองในฉบับภาษาไทย พระองค์จึงทรงพระราชนิพนธ์ฉบับร้อยกรองภาษาอังกฤษ แต่ทรงพระราชนิพนธ์ไม่ทันเสร็จ ค้างอยู่เพียงต้นองค์ที่ 4 ก็เสด็จสวรรคต มัทนะพาทฉบับร้อยกรองภาษาอังกฤษจึงเป็นพระราชนิพนธ์เรื่องสุดท้ายของพระองค์

ผู้สนใจอยากอ่านมัทนะพาทฉบับร้อยกรองภาษาอังกฤษพึงติดต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัย หรือที่หอสมุดวชิราวุธ บริเวณหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี

เพื่อที่จะให้นักศึกษาเห็นลักษณะที่ทรงพระราชนิพนธ์มัทนะพาทฉบับร้อยกรองภาษาอังกฤษเปรียบเทียบกับฉบับคำฉันท์ภาษาไทย จึงขอคัดบางตอนดังต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายามเลือกคำประพันธ์ภาษาอังกฤษ
ให้มีจำนวนพยางค์เท่ากัน หรือใกล้เคียงกับคำฉันท์ไทย ตัวอย่างเช่น

ฉันทจิตระปทา 8

นางมัทนา จุตಿಯ่านาน Madanā, thou, pass quickly now

จงมะละฐาน สุระแมนสวรรค์ From this noble celestial land;

ไปเถิดกำเนิด ณ หิมะวัน Go, Wilful maid, in forest glade

ดังคนุตัน วิจิตาปไว้ Be thou reborn. Go, I command.

ในบางตอนทรงเล่นคำและความตามแบบที่ทรงพระราชนิพนธ์ในฉันทภาษาไทย เช่น

สุเทษณ์ ความรักละเหี่ยอุระระทด เพราะมีอาจจะคลอเคลีย
Love made my heart-weary, since I could not dally with thee.

มัทนา ความรักระทดอุระละเหี่ย ฤ จะหายเพราะเคลียคลอ
Could thy heart-wariness by dalliance allayed be?

สุเทษณ์ โอ้อ้อกระไรนะมัทนา บ มีตอบพะจื่อพอ
Oh! Madanā, why will thou not give me an answer fair?

มัทนา โอ้อ้อกระไรอะมระง้อ มัทนามิพอดี
Oh! why art thou not fair to Madanā, great deity rare?

สุเทษณ์ เสี้ยแรงสุเทษณ์นะประคัพพิทธิ์ มัทนามเปรมปรีย์
Hopeless sudesh love sweet Madana, untouch'd by love!

มัทนา แม้ข้าบเปรมปรียะฉนี้ ฉิจะโปรคก็เสี้ยแรง
Untouch'd by love am I, to love me would quite hopeless prove!

สุเทษณ์ โอ้อรูปวิไลยะศุภะเลิด บ มีควรจะใจแข็ง
So ravishing in shape, but why, Oh why hast such a hard heart?

มัทนา โอ้อรูปวิไลยะมละแรง ละก็จำจะแข็งใจ
Touch ravishing in shape, I'm weak, so my heart play a hard part!

สุเทษณ์ หากพิจะกอดวธุและจุม พิตะเข้าจะว่าไร
If I embrace and kiss thee now, what wouldst thou say my dear ?

มัทนา ข้าบาทจะขัดฤก็มีได้ ฉิพระองค์จะทรงปอง
I could not say thee nay if so be thy desire, that's clear.

สุเทษณ์ ว่าแต่จะเต็มฤติฤหาก ดนุกอดและจูบน้อง
But wouldst thou be willing, my love, to let me clasp and kiss ?

มัทนา เต็มใจมิเต็มตนก็ต้อง ประดีบิตรีเบียบดี

Willing or no, I must in my manner ne'er be remiss.

ตอนที่คัดมานี้อยู่ในองค์ที่ 1 เป็นตอนที่นางมัทนาถูกมายาวินิชัมนต์สะกดเรียกนางมาให้กับ
สุเทษณ์ผู้หลงใหลนาง ดังนั้นนางจึงอาการอย่างคนที่ยังไม่มีความรู้สึกดังเต็มที นักศึกษาจะสังเกตได้
ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ทรงพระราชนิพนธ์ให้นางเสียนคำสุเทษณ์แบบคนที่ใจคอ
ล่องลอย หากแต่เนื้อความที่นางได้ตอบไม่เสียความ

III บทสรุป

1. พระราชกรณียกิจทางด้านการละครของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีอยู่เป็นอันมากประการ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทละครด้วยพระราชประสงค์ และรูปแบบที่หลากหลาย เนื่องด้วยทรงตระหนักว่าบทละครเป็นวรรณศิลป์อีกรูปแบบหนึ่ง ที่สามารถสื่อได้ทั้งจินตนาการ ความรู้สึกนึกคิด ศิลปะวัฒนธรรม ตลอดจนความเพลิดเพลิน

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงริเริ่มบทละครเรื่องสั้น ๆ เพื่อพัฒนารูปแบบของศิลปะการแสดงอีกทางหนึ่งจากบทละครของตะวันตกและการผสมกับการขับขานเพลงไทยเดิม พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดร้อยแก้วเพื่อให้ทั้งความรู้และความคิดที่แทรกอยู่ในความเพลิดเพลินตามรูปแบบของบทละคร กล่าวคือพระราชนิพนธ์ละครที่ทรงเปลี่ย่อมให้ความรู้แก่ผู้อ่านและผู้ชม ในขณะที่พระราชนิพนธ์บทละครดัดแปลงในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของคนไทย ทรงพระราชนิพนธ์ตำนานเสือป่าเพื่อเสริมการปลุกใจให้รักชาติ ทรงเริ่มการแสดงละครปริศนาเพื่อสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และประชาธิปไตยในหมู่คณะ

ในส่วนของนาฏศิลป์ไทยได้ทรงอนุรักษ์รูปแบบการแสดงละครรำ ในขณะเดียวกันก็ทรงพัฒนารายละเอียดบางส่วน เช่นการแต่งหน้าตัวละคร ทำรำให้สอดคล้องกับบทขับร้อง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ได้รับความนิยม พระราชนิพนธ์บางเรื่องเช่นรามเกียรติ์ทรงพระราชนิพนธ์ใหม่บางตอนเพื่อให้ข้อความและชื่อเฉพาะต่าง ๆ ใกล้เคียงกับต้นฉบับเดิมให้มากที่สุด อิทธิพลตะวันตก ตะวันออกผสมกับพระราชจินตนาการและพระราชดำริเชิงสร้างสรรค์ ได้อย่างงดงามในพระราชนิพนธ์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา

2. ประเภทของพระราชนิพนธ์บทละครนั้นแบ่งตามศิลปะในการดำเนินเรื่องได้เป็น 11 ประเภท คือ บทโขน-เบิกโรง บทละครรำ บทละครร้อง บทละครสังคีต บทละครพูดแบบภาพยนตร์ บทละครปริศนา พระราชนิพนธ์เค้าโครงเรื่อง ตำนานเสือป่า บทละครพูดคำกลอน บทละครพูดร้อยแก้ว และบทละครพูดคำฉันท์

3. พระราชนิพนธ์บทละครมีจำนวนกว่า 150 เรื่อง ส่วนใหญ่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาไทย บางเรื่องทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ และบางเรื่องก็มีผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสในรัชสมัยของพระองค์

เมื่อ พ.ศ. 2454 ในวาระที่ฉลองครบรอบ 100 ปี แห่งวันพระบรมราชสมภพ และเปิดอาคารหอวิชาวุฒานุสรณ์ คณะกรรมการ ฯ ได้นำบทพระราชนิพนธ์เรื่อง เห็นแก่ลูก มอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิแปล (เป็นภาษาต่าง ๆ และพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาที่ใช้อยู่ในองค์การสหประชาชาติ)

พระราชนิพนธ์เรื่องสุดท้าย ทรงพระราชนิพนธ์เป็น 4 ส่วน 2 ภาษาได้แก่ ความเรียง เรื่องตำนานแห่งดอกกุหลาบ บทละครพูดคำฉันท์ภาษาไทยเรื่องมัทนะพาธา และทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่ส่วนร้อยกรองยังคงค้างอยู่ เพราะ สวรรคตเสียก่อน

การที่ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเป็นภาษาอังกฤษนั้น ด้วยพระราชประสงค์หลายประการ ในระยะแรกทรงพัฒนาการใช้ภาษาของพระองค์ ในระยะต่อมาเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรม ความบันเทิงและแนวคิด ส่วนพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องสุดท้ายในย่อหน้าถัดขึ้นไปนั้นย่อมาจากพระปรีชาสามารถโดยแท้

4. ที่มาของพระราชนิพนธ์บทละคร คือ จากจินตนาการของพระองค์ จากวรรณกรรมตะวันตก และตะวันออกและตลอดจนจากวรรณกรรมไทย ตำนาน นิทานพื้นบ้าน
5. วิธีการที่ทรงใช้ในการทรงพระราชนิพนธ์บทละครสอดคล้องกับแหล่งที่มา คือ ทรงพระราชนิพนธ์จากจินตนาการของพระองค์ ทรงแปล และทรงดัดแปลง
6. เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ดังนั้น หากจะศึกษาเฉพาะพระราชดำริ พระราชอัธยาศัย หรือ พระปรีชาสามารถในการทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมประเภทนี้จำต้องเจาะจงเลือกเฉพาะประเภทที่ทรงพระราชนิพนธ์จากจินตนาการ

หากต้องการศึกษาพระปรีชาสามารถในเชิงถ่ายทอดภาษา แนวคิด ความเพลิดเพลิน โดยสรุปคือ อรรถรสของละครที่ทรงแปลมาจากเรื่องของนักเขียนต่างชาติ ต้องศึกษาโดยวิธีการเปรียบเทียบฉบับพระราชนิพนธ์กับฉบับภาษาเดิม แต่หากเป็นพระราชนิพนธ์ดัดแปลงเมื่อศึกษาโดยวิธีเปรียบเทียบกับสำนวนเดิมแล้วย่อมจะเห็นส่วนที่ทรงเพิ่ม ทรงลด หรือทรงเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง จึงจะได้การสรุปลงว่าทรงดัดแปลงเพื่อเหตุผลใด ดีขึ้นหรือไม่อย่างไร

พระราชนิพนธ์บทละครของพระองค์เอง เมื่อจะทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนั้น ๆ เป็นอีกภาษาหนึ่ง เช่น จากไทยเป็นอังกฤษ จากอังกฤษใช้ไทย ก็มีได้ทรงแปลตรงตัว แต่มักจะทรงดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของชาติที่เป็น (เจ้าของภาษา) เพื่อผลในด้านความเพลิดเพลินไม่สะดุดหูสะดุดตานั่นเอง

7. บทละครแต่ละเรื่องย่อมเริ่มจาก ความคิดพื้นฐานว่าจะส่งสารอะไรให้แก่ผู้ชมหรือผู้อ่าน คือส่วนที่เป็นแก่นเรื่อง ต่อมาจึงขยายให้ชัดเจนและให้สนุกด้วย การวางเป็นโครงเรื่อง กำหนดตัวละคร ใส่บทสนทนา และจัดฉาก ทั้งส่วนเสริมบรรยายภาพของเรื่องเช่นเครื่องแต่งกาย และรายละเอียดอื่น ๆ หากเป็นการศึกษาบทละครต่างสมัย ผู้ศึกษาย่อมได้ประโยชน์จากข้อมูลทางสังคม และวัฒนธรรมจากบทละครแนวสมจริงเป็นผลพลอยได้อีกด้วย

8. หัวใจนักรบ เป็นพระราชนิพนธ์บทละครพูดร้อยแก้วที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของบทละครพูด แต่เมื่อนำมาแสดงหรืออ่านในปัจจุบันมักจะมีผู้คิดว่า ล้าสมัยไปเสียแล้ว สิ่งสำคัญที่ทำให้บทละครเรื่องนี้ ล้าสมัยย่อมได้แก่สำนวนภาษาต่างสมัยกัน อ่านแล้วย่อมขัดหูไปบ้าง บรรดาคำศัพท์ที่ไม่เคยคุ้นของตัวละครต่าง ๆ ย่อมทำให้เยาวชนต่างสมัยกำหนดสถานะของตัวละครแต่ละตัวได้ไม่ชัดเจน อาจจะรู้สึกเหมือนเป็นเรื่องของใครก็ไม่รู้ มิใช่คนที่แวดล้อมอยู่ในชีวิตประจำวัน ดังเช่นในสมัยที่ทรงพระราชนิพนธ์ ประกอบกับวัฒนธรรมต่างสมัยกันอีก จึงรวมเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางมิให้ผู้ชมหรือผู้อ่านในปัจจุบันได้รับบรรณาธิกาจากบทละครเรื่องนี้ได้เหมือนเดิม แต่หากผู้ชมหรือผู้อ่านในปัจจุบันเข้าใจสภาพที่แตกต่างกันนี้ย่อมจะได้คุณประโยชน์จากการวิเคราะห์แก่นเรื่อง พิจารณาการวางโครงเรื่อง การกำหนดตัวละคร และกลวิธีอื่น ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ในการทรงพระราชนิพนธ์มาละครเรื่องนี้ ดังปรากฏในคำถามท้ายเรื่อง ส่วนการวิจารณ์ขั้นสุดท้าย สุดแท้แต่ทัศนะของนักศึกษา แต่จะคนที่พอใจ เพลิดเพลินหรือได้เห็นคุณค่าของพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องนี้หรือไม่ เพียงไร

9. บทละครที่ทรงพระราชนิพนธ์จากจินตนาการของพระองค์ มีทั้งบทละครรำ บทละครร้อง บทละครพูด และบทละครสังคีต แต่กลุ่มที่แสดงถึงพระราชดำริ และพระราชอัธยาศัย ตลอดจนพระราชวิจารณ์ถึงสถานและบุคคลประเภทต่าง ๆ ในสังคมปรากฏชัดใน บทละครพูดร้อยแก้วภาษาไทยที่ทรงพระราชนิพนธ์จากจินตนาการของพระองค์มีรวมทั้งสิ้น 31 เรื่อง

พระราชประสงค์ที่ปรากฏชัดในพระราชนิพนธ์บทละครประเภทนี้คือ ทรงกำหนดให้บทละครเป็นสื่อในการปรับปรุงคุณภาพของคนไทย เพราะแก่นเรื่อง และข้อคิดเห็นที่ปรากฏในแต่ละเรื่องล้วนชี้ชัดได้ถึงบทบาทของคนไทยทุกเพศ ทุกวัย และทุกสถานะว่า มีพฤติกรรมอย่างไร จึงจะให้คุณหรือให้โทษต่อทั้งตนเองและส่วนรวม จากการวิเคราะห์บุคลิกลักษณะของตัวละครที่ปรากฏในแต่ละเรื่องก็จะเห็นชัดได้อีกว่าบุคลิกลักษณะที่ทรงนิยม คือ การเป็นคนซื่อสัตย์ รู้จักหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ มีไหวพริบปฏิภาณ และมีวาทีศิลป์ ส่วนบุคลิกที่ปรากฏว่าตัวละครฝ่ายที่สร้างปัญหาให้แก่ตนเองและส่วนรวมมีอยู่ประจำทุกตัวได้แก่ การเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ พระองค์ไม่ทรงเน้นรูปสมบัติเท่าท่วงทีกิริยา และพระองค์ก็ทรงกำหนดให้ตัวละครฝ่ายร้ายเป็นคนมีสติปัญญา ซึ่งเป็นประเภทที่น่าระวังกว่าผู้ทำร้ายที่ไม่ฉลาด ทรงเตือนให้ระแวงภัยจากคนต่างชาติที่ขาดความปรารถนาดีต่อประเทศไทยด้วย เหล่านี้คืออรรถของพระราชนิพนธ์บทละครที่ทรงพระราชนิพนธ์จากจินตนาการของพระองค์

ส่วนรสของบทละครที่จะให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ชมหรือผู้อ่าน มาจากบทบาทที่สมจริง
โวหารคมคาย และอารมณ์ขันที่ปรากฏอยู่

10. พระราชนิพนธ์บทละครแปลมีอยู่เป็นจำนวนน้อยที่สุดในจำนวนบทละครที่ทรงพระราชนิพนธ์
ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันเป็น 3 กลุ่ม พระราชนิพนธ์บทละครแปลมี 3 เรื่องจากบทละคร
ของเชกสเปียร์ อีก 1 เรื่องจากนักแต่งบทละครพูดชาวอังกฤษ และอีก 1 เรื่องจากบทละคร
สันสกฤต

พระราชประสงค์ในการทรงแปลบทละครก็คือเพื่อให้คนไทยได้รู้จักบทละครที่มีชื่อเสียง
ได้แก่ของเชกสเปียร์ทั้ง 3 เรื่อง ได้รับคุณค่าแนวคิดที่ดีได้แก่เรื่องมิตรแท้ และได้เห็นลักษณะ
ที่บทละครสันสกฤตแตกต่างจากบทละครไทยจากเรื่องเปรียบเทียบ

เมื่อทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทยได้รู้จักลักษณะที่แท้จริงของบทละครต่าง ๆ
จึงทรงถ่ายทอดโดยตรงด้วยกันที่ทรงเลือกสรรภาษาและลีลาที่จะรักษารสของต้นฉบับไว้
อย่างครบถ้วน บางเรื่องทรงให้คำอธิบายประกอบเพื่อขยายความให้ผู้อ่าน ได้รับความรู้ ความ
เข้าใจอย่างเต็มที่โดยไม่ให้บทละครเสียรูป และบางเรื่องทรงให้ความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องเสริมเป็น
ภาคผนวกด้วย

11. พระราชนิพนธ์บทละครดัดแปลงมีที่มาจากบทละครอังกฤษ และบทละครภาษาฝรั่งเศส
หากเป็นละครดัดแปลงก็จะทรงแปลจากบทละครฝรั่งเศส ทั้งยังมีการดัดแปลงจากวรรณกรรม
ตะวันออก เช่นจากเรื่องใหม่หาหารตะ หรือจากวรรณกรรมไทย เสภา คำนาน นิทานพื้นบ้าน
ฯลฯ

พระราชประสงค์ในการทรงดัดแปลงคือเพื่อเกิดความสนุก เพลิดเพลิน จึงทรงปรับทั้ง
เรื่อง และรายละเอียดต่าง ๆ ให้เข้ากับ รสนิยม และวัฒนธรรม ของคนไทย

12. พระราชนิพนธ์บทละครที่มีคุณลักษณะเด่น เพราะยังมีการเผยแพร่ทั้งเรื่อง หรือบางส่วน
หรือได้รับการยกย่องจากสถาบันทางวรรณกรรมออกไปจากเรื่องหัวใจนักรบที่กำหนดให้อ่าน
แล้ว ได้แก่

- 12.1 พระราชนิพนธ์เกี่ยวกับพระร่วง มี 4 ส่วนเป็นบทละคร ประเภทต่าง ๆ ทั้ง บทละครร้อง
บทละครพูดคำกลอน บทละครรำ และคำนานเสื่อป่า เป็นเพราะทางพ่อพระทัยเรื่องที่แสดงลักษณะ
ของคนไทยทุกเพศ ทุกวัย และ ทุกสถานะที่พึงมี และโดยเฉพาะเป็นเรื่องของบรรพบุรุษไทย ที่
ปรากฏในพงศาวดาร และโดยเฉพาะเป็นเรื่องของบรรพบุรุษไทยที่ปรากฏในพงศาวดาร ความคิด
เช่นนี้ในบทละครร่วมสมัยของพระองค์ก็ปรากฏอยู่ในเรื่องหัวใจนักรบ

12.2 วิวาทพระสมุท เป็นพระราชนิพนธ์ประเภทบทละครสังคีต แสดงแนวคิดที่ซ่อนไว้ภายใต้การดำเนินเรื่องที่สนุกสนาน และเพลิดเพลินด้วยบทเพลง ทั้งยังแสดงพัฒนาการในการทรงพระราชนิพนธ์บทละคร โดยการนำเพลงไทยเดิมใส่ในบทละครที่มีฉากและตัวละครเป็นตะวันตก

12.3 มัทนะพาธา นอกจากจะเป็นพระราชนิพนธ์บทละครพูดคำฉันท์ เรื่องแรกแล้วยังได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร บทละครเรื่องนี้แสดงพัฒนาการในการทรงพระราชนิพนธ์บทละครอย่างชัดเจน ด้วยการทรงนำจินตนาการผสมกับรายละเอียดความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์ ทรงแต่งด้วยคำฉันท์ หลังจากที่เคยทรงพระราชนิพนธ์บทละครเป็นร้อยแก้ว และคำกลอนมาแล้ว มากต่อมาก ทรงนำลักษณะละครไทย และ ละครตะวันตกมาผสมผสานกัน ได้แก่การจบแบบโศกนาฏกรรม บทเปรียบเทียบในฉากรักระหว่างนางเอกและพระเอกมาจากอิทธิพล ละครตะวันตก แต่ลักษณะนางเอกเป็นช่างเผือกอยู่ในป่า มีการวาดรูปเพื่อเฟ้นเหล่านางงาม ฯลฯ เป็นลักษณะของละครจักร ๆ วงศ์ ๆ แบบไทย ๆ พระองค์ได้นำสิ่งเหล่านี้มาผสมผสานกันได้สนิทโดยมีจินตนาการของพระองค์เป็นแกนนำเรื่องได้อย่างทรงพระปรีชาสามารถยิ่ง

IV คำถามทบทวนท้ายบท

1. จงสรุปถึงพระราชกรณียกิจทางด้านการละครของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. พระราชานิพนธ์บทละครมีกี่ประเภท อะไรบ้าง เป็นการแบ่งโดยใช้เกณฑ์ใด
3. พระราชานิพนธ์บทละครมีจำนวนประมาณเท่าใด มีกี่ภาษา อะไรบ้าง
4. จงระบุที่มาของพระราชานิพนธ์บทละครในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
5. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้วิธีการใดบ้างในการทรงพระราชนิพนธ์บทละคร
6. หากจะศึกษาพระราชนิพนธ์บทละครจะใช้แนวทางเดียวคือถาวรวิเคราะห์ และสรุปเป็นแนวความคิดเห็นได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
7. องค์ประกอบของบทละครมีอะไรบ้าง จงอธิบาย
8. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่วรรณคดีสโมสรยกย่องให้หัวใจนักรบเป็นยอดของบทละครพูด จงอธิบาย
9. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ต่อข้อความว่า “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดร้อยแก้วภาษาไทยจากจินตนาการเพื่อทรงปรับปรุงคุณภาพของคนไทย” จงแสดงเหตุผลประกอบข้อคิดเห็นของท่าน
10. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์แปลบทละครด้วยเหตุผลใด และทรงทำอย่างไร
11. เหตุใดบทละครบางเรื่องพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงทรงใช้วิธีการดัดแปลง มิใช่วิธีการแปล
12. มล.ปิ่น มาลากุล ได้สรุปถึงพระราชนิพนธ์บทละครไว้ว่า “บทละครพระมหาธีรราช เสมือนดอกปาริชาติสะอาดศรี ถึงร้อยเรื่องเมืองใดไม่เคยมี อีกร้อยปีประดับฟ้าไม่ราโรย” ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อข้อสรุปที่ยกมานี้ จงอธิบาย

บรรณานุกรม บทที่ 3

กวด หุ้มแพร, นาย (ป้าณี ไกรฤกษ์). “มหรศพรัชกาลนี้”, ดุสิตสมิต, 1 (ธันวาคม- กุมภาพันธ์ 2461), 39.

คณะอนุกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ ฯลฯ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า. หมวด ข. โขน ละคร. จุลสารพิบัตัม, พระนคร : กุรุสภา, 2520.

_____ บทละครเรื่องเรื่อง. พระนคร. โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2528.

เจลา ไชยรัตน์. บทความเรื่องเรื่องพระราชนิพนธ์บทละครพูดในรัชกาลที่ 6. พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐ, 2510. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ดร.เจลา ไชยรัตน์ 16 เมษายน 2510)

ปิ่น มาลากุล น.ล. งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

พรหมบุตร. “ละครศรีอยุธยา”, ดุสิตสมิต, 9 (ตุลาคม- ธันวาคม 2463). 89- 96, 163.

พระขรรค์เพชร | พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว | ความดีมีไชย. พระนคร : โสภณ- พิพรรฒนาการ, ม.ป.ป.

_____ น้อย อินทเสน. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : อักษรนิติ, |ม.ป.ป.|

_____ หาโล่ห้. พิมพ์ครั้งที่ 1 |ม.ป.ท., ม.ป.ป.|

_____ เห็นแก่ลูก. |ม.ป.ท., ม.ป.ป.|

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. จัดการรับเสด็จ. |ม.ป.ท., ม.ป.ป.|

_____ บทพระราชนิพนธ์ปลุกใจให้รักชาติ. พระนคร : กุรุสภา 2524.

_____ บทละครพูดเรื่องไม้โกรธและเพื่อนตาย. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2500.

_____ บทละครเรื่องหมื่นประมาทศาล ตบตา ฉวยอำนาจ และหนามยอกเอาหนามบ่ง.

พระนคร : กุรุสภา, 2506.

_____ บทละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ. พิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร : กุรุสภา, 2493.

_____ ฟอกไม้ขาว. |ม.ป.ท., ม.ป.ป.|

_____ มหาตมะ. พระนคร : อักษรนิติ, |ม.ป.ป.|

_____ รวมเกียรติชุดเบิกโรง อรชุนกับทศกรรฐ์ อภิเชกสมรส สีดาทาย เมาลงกา พิเศษณ์ ถูกขับ นางลอย จองถนน ประเดิมศึกกลางกา พิธีกุมภनिया นาคบาท พรหมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1 พระนคร : กุรุสภา, 2504.

_____ โรเมโอและจูเลียต. พระนคร : บรรณนาการ, 2515.

- _____ . น้อย อินทเสน, The Earl of Claverhouse, Le Duc d' Erretchagay. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2518.
- _____ . เสือป่า. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2511.
- _____ . หนามยอกเอาหนามบ่งสำนวนแรก และ วิวาทพระสมุท. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย 2520.
- ศรีอยุธยา | พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. | กลแตก. พระนคร : ไทยเชชม, 2510.
- _____ . แก้วแก้ว. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- _____ . ขนมหสมกับน้ำยา. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- _____ . “งดการสมรส” คุสิตสมิต 7 (เมษายน- มิถุนายน 2463),
- _____ . “เจ้าข้า สารวัด.” [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- _____ . บ่วงมาร. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- _____ . ผู้ร้ายแฝง. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- _____ . โพงพาง พระนคร : โสภณพิพรรฒนาการ, [ม.ป.ป.]
- _____ . เสียดละ. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- _____ . หนังสือ. พระนคร : โสภณพิพรรฒนาการ, [ม.ป.ป.]
- _____ . หมายนำป่อหน้า. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- _____ . ทาโล่ที่. พิมพ์ครั้งที่ 2. [ม.ป.ท.] 2458.
- _____ . ทาโล่ที่. ฉบับที่ 3. [ม.ป.ท., ม.ป.ป.]
- ศิลปากร, กรม. กองจดหมายเหตุ. พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งวรรณคดีสโมสร.
- _____ . (ผู้จัดพิมพ์). พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร : มงคลการพิมพ์, 2514.
- _____ . กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. พระราชหัตถเลขา บทละครพูดเรื่องบ่วงมาร ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.
- สุนทรพิพิธ, พระยา. “ละครพูด”, หนังสือพิมพ์ตำรายักษ์, 1 ธันวาคม 2500, 9- 10, 13- 15.
- _____ . “ละครพูด”, วิจารณ์สารานุกรม 2504, พระนคร : เสนาการพิมพ์, 2504, 145, 15, 150- 154.

ภาษาอังกฤษ

Hardin Craig. **Shakespeare**. Illinois : Scot, foresman and Company, 1968.

Kenneth Muir. **Shakespeare and the Comedies**. New Jersey : Prentice – Hall, 1965.

King Rama VI. **Madanabadha**. King Vajiravudh's Centennial Research Committee, 1980.

Phra Khan Bejra [King Rama VI]. **The Shield**. King Vajiravudh's Centennial Research Committee, 1979.

M.V. [King Rama VI]. **Poetical Jottings**. manuscript.

Sri Ayudhya [King Rama VI]. **The Earl of Claverhouse**. n.p., n.d.

William Shakespeare. **The Works of William Shakespeare Vol. V**. New York; Corscups Sterling Company.
